

УДК 37.013.41 : 37.061

О.П. Демченко, м. Глухів, Україна / O. Demchenko, Glukhov, Ukraine
e-mail: u_elena_pr@mail.ru**СТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНО-ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ
МОЛОДІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ**

Анотація. У статті обґрунтовано, що дослідження теоретичних і практичних аспектів розвитку соціальної обдарованості необхідно здійснювати в контексті концепції освітнього простору, що дозволить моделювати сприятливі умови для самореалізації обдарованої особистості. Ідентифіковано категорію «культурно-освітній простір для розвитку соціальної обдарованості» та експліковано як інтегративний соціально-педагогічний конструкт, що об'єднує різноманітні соціально-культурні та навчально-виховні умови, природні й спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані. Визначено домінуючі параметри як психолого-педагогічні координати, на які потрібно орієнтуватися в процесі його моделювання. Показано, що для успішної «селекції» дітей з ознаками соціальної обдарованості доречним є змістове наповнення простору соціокультурними смислами та формування його в регіональному контексті. Такий феномен представлено в ракурсі суб'єкт-суб'єктного підходу, що передбачає взаємодію середовищ і особистостей. Акцентовано на необхідності формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в процесі її взаємодії з усіма його підструктурами, елементами та суб'єктами. Доведено, що системотвірним елементом культурно-освітнього простору є активність самої соціально обдарованої особистості, її поведінка як суб'єктивна складова

Ключові слова: соціальна обдарованість, суб'єкт, суб'єктність, простір, освітній простір, культурно-освітній простір, культурно-освітній простір для розвитку соціальної обдарованості.

Parameters creating cultural and educational space for the development of social talent: regional context

Annotation. The article substantiates that the study of theoretical and practical aspects of social talent should be implemented in the context of the concept of educational environment that will simulate favorable conditions for self-gifted person. Identified category of «cultural and educational space for the development of social talent» and explicate how integrative social-pedagogical construct that combines different levels of socio-cultural, educational and educational conditions, natural and specially modeled, pedagogically structured and organized. Defined parameters as the dominant psycho-pedagogical coordinates that need to be guided in the process of modeling. It is shown that successful «selection» of children with signs of social giftedness is appropriate semantic content of socio-cultural meanings of space and form it into a regional context. This phenomenon presents the perspective of subject-subject approach that involves the interaction of media and personalities. The attention to the need to develop socially gifted person subjectivity in the process of interaction with all its substructures, elements and subjects. Proved that important element of cultural and educational space is very active socially gifted person, his behavior as a subjective component.

Key words: social talent, subject, subjectivity, space, educational space, cultural and educational space, cultural and educational space for the development of social skills.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Пошук шляхів розв'язання складних викликів сучасного етапу розбудови правової держави збільшує запит суспільства на соціально активних громадян, здатних самостійно приймати рішення, відповідальних за свої справи; ініціаторів і організаторів різних сторін суспільного життя. Саме соціально обдаровані особистості, морально зрілі й національно свідомі, мають необхідний комунікативний, організаторський і управлінський потенціал для того, щоб стати активними учасниками громадського життя на рівні України, регіону, міста чи села.

Формування цілісної й ефективної системи роботи з «селекції» обдарованих дітей і молоді, створення «соціальних ліфтів» для їхнього успішного кар'єрного просування, використання творчого потенціалу в різних площинах суспільного життя повинно стати одним з пріоритетів вітчизняної державної освітньої політики та предметом психолого-педагогічних досліджень. У свою чергу, своєчасне виявлення дітей з ознаками соціальної обдарованості, належний розвиток їхніх здібностей та психолого-педагогічний супровід має здійснюватися в регіонах

завдяки об'єднанню зусиль педагогічних колективів закладів освіти, батьків, органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, соціальних служб, творчих об'єднань, громадських організацій, благодійних фондів. Усі вони повинні стати суб'єктами регіонального культурно-освітнього простору й максимально використовувати соціальні, історичні, етнічні, духовні, виховні умови для розвитку соціально обдарованих дітей і молоді.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. В останні десятиріччя проблема обдарованості досліджується в контексті середовищного підходу, що дозволяє вирішувати питання формування обдарованої особистості з позиції забезпечення сприятливих умов для реалізації її потенціалів. У психології розробляється концепція соціокультурного детермінізму таланту, згідно якої соціум впливає на становлення обдарованості, «санкціонує» її розвиток; сприятливе середовище стимулює розгортання здібностей (Д. Амброс, Р. Перссон, Д. Сімонтон та ін.). У вітчизняному дискурсі обґрунтовується психологічна структура й принципи побудови розвивального

освітнього середовища, спрямованого на випереджувальний характер навчання, індивідуалізацію та соціалізацію обдарованої особистості на різних етапах онтогенезу (Д. Корольов, О. Музика, Р. Семенова); розробляються психологічні засади моделювання сприятливих умов для розвитку дітей і молоді з різними типами обдарованості (І. Карабаєва, М. Мельник, О. Науменко, О. Нечаєва, М. Сніжна, М. Янковчук).

В останні десятиріччя в межах середовищезнавства оформилася як окремий напрям теорія освітнього/виховного простору (Д. Алфімов, І. Бех, Н. Боритко, А. Гаврилін, К. Крутій, А. Куракін, Ю. Мануйлов, Л. Новікова, О. Савченко, Н. Селіванова, А. Сидоркін, М. Соколовський, А. Цимбалару, В. Ясвін та ін.).

Учені досліджують специфіку моделювання педагогічного простору з різним змістовим наповненням: освітнього, виховного, освітньо-виховного, розвивального, культурно-освітнього, соціокультурного тощо. Проблему пошуку шляхів і методів розвитку соціальної обдарованості дітей і підлітків пов'язуємо із сучасною концепцією культурно-освітнього простору, яка висвітлена в працях низки вчених: А. Бондаревської, Н. Гладченкової, О. Кондратьєвої, О. Мертенс, О. Петренка, О. Смолінської, С. Тарасова, М. Харламової, Н. Щиголевої та ін. Різні аспекти формування національного освітнього простору представлено в працях вітчизняних дослідників: Ю. Баркова, М. Вачевського, О. Власюка, С. Гончаренка, В. Горбуліна, Я. Грицака, В. Кременя, Л. Нагорної, М. Степика та ін. У останні роки започатковані наукові розвідки, присвячені вивченню специфіки освітнього простору в регіональному контексті (Р. Курбанов, Н. Максимовська, О. Омельченко, Д. Чернишов та ін.).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. У психоло-педагогічному дискурсі констатуємо актуалізацію просторової проблематики та фокусування наукової уваги на моделюванні умов, сприятливих для розвитку обдарованості. Водночас зауважимо, що недостатньо розробленим є аспект, пов'язаний зі створенням культурно-освітнього простору в конкретному регіоні, сприятливого для розгортання потенціалів соціально обдарованої особистості.

Формулювання цілей статті. У межах статті розкриємо можливості регіонального культурно-освітнього простору як керованої педагогічної системи в процесі становлення соціально обдарованої особистості, визначимо необхідні для цього його параметри.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сферу соціального життя термін «простір» прийшов з фізики і математики, позначає об'єкти та відстань між ними. Сучасні уявлення про такий феномен суттєво змінюються в контексті досліджень постнекласичної

фізики, представники якої (В. Аршинов, Дж. Чу (Чью) та ін.) відходять від розуміння простору класичної механіки І. Ньютона до релятивістського простору як динамічної мережі взаємопов'язаних подій. У межах філософії категорія «простору» розглядається як форма існування буття, осмислення якого відбувалося в межах різних концепцій.

Щодо пояснення «освітнього простору» як педагогічної категорії апелюємо до позиції А. Цимбалару [12]. Дослідниця тлумачить його як педагогічний феномен зустрічі та взаємодії людини з елементами-носіями культури, що її оточують (освітнім середовищем), у результаті чого відбувається їх осмислення та пізнання. У основу цього поняття вчена вкладає спеціально організоване педагогічне середовище як структуровану систему педагогічних чинників та умов їх освоєння особистістю в процесі її становлення.

Для успішної «селекції» дітей з ознаками соціальної обдарованості доречним є змістове наповнення освітнього простору соціокультурними смислами. Наше бачення корелюється з позицією вчених щодо об'єктивності саме культурно-освітнього контексту простору, який виражає єдність культури й освіти як взаємодоповнювальних сфер соціальної життєдіяльності. Так, А. Бондаревська [1] тлумачить культурно-освітній простір як зумовлений часом спосіб існування, взаємодії, взаємної детермінації освіти й культури, буття й освіти в світі культури, а культури в сфері освіти.

З огляду на те, що потрібно використовувати для розвитку соціальної обдарованості дітей умови дошкільного/загальноосвітнього закладу, в якому вони перебувають більшу частину дня, апелюємо до праці О. Кондратьєвої [6]. Культурно-освітній простір навчального закладу визначається дослідницею як відкрита система, де особливим чином організоване соціокультурне й педагогічне середовище, в якому стимулюється творчий розвиток і саморозвиток усіх суб'єктів освітнього процесу. Такий простір є системою умов для особистісного й творчого розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу.

Взявши за основу формування авторського підходу погляди дослідників [1; 6 та ін.], *культурно-освітній простір для розвитку соціальної обдарованості* експлікуємо як інтегративний соціально-педагогічний конструкт, що об'єднує різномірні соціально-культурні та навчально-виховні умови, природні й спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані, та комплекс можливостей, які сприяють формуванню суб'єктності соціально обдарованої особистості як у процесі інтеріоризації гуманістичних і національних цінностей, розвитку соціального інтелекту й соціальних здібностей, досягнення високих успіхів у соціономічних видах діяльності та задоволення екзистенційних потреб, так і в процесі якісного перетворення соціальної дійсності та різномірневої

взаємодії з усіма суб'єктами простору.

Авторське бачення феномену культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості та його параметрів розробляється на засадах особистісно зорієнтованого й діяльнісного підходів до побудови педагогічних систем. Це потребує моделювання таких умов для соціально обдарованих дітей і молоді, інтегративним показником якості яких виступає здатність забезпечити їм систему можливостей для ефективного особистісного саморозвитку й досягнення успіхів у соціонімічній діяльності. Розглядаючи освітній простір у ракурсі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, маємо на увазі всіх учасників просторотворення та взаємодію в площинах: середовищ і особистостей.

Для успішного моделювання такого простору визначимо його параметри як психолого-педагогічні координати, на які потрібно орієнтуватися. Наші пропозиції базуються на працях просторової проблематики (І. Бех, Н. Боритко, А. Гаврилін, Ю. Мануйлов, Л. Новікова, Н. Селіванова та ін.), в яких знаходимо якісні характеристики, параметри освітнього/виховного простору. Важливими для нас є також показники, взяті науковцями (О. Науменко, М. Янковчук) за основу в процесі дослідження психологічних засад побудови освітнього середовища для соціально обдарованих дітей: інтенсивність освітнього середовища; емоційно-психологічний клімат; задоволеність освітнім середовищем; демократичність освітнього середовища; сприяння формуванню пізнавальної мотивації, розвитку пізнавальних інтересів; задоволеність якістю освітніх послуг, що надаються освітньою установою [7].

До *домінантних параметрів*, на які потрібно орієнтуватися в процесі моделювання культурно-освітнього простору, сприятливого для розгортання компонентів соціальної обдарованості, відносимо:

– Включеність у регіональний контекст і оптимальна протяжність.

Вважаємо, що умови, сприятливі для розвитку соціальної обдарованості, не повинні обмежуватися рамками і завданнями навчально-виховного процесу, який організовується в закладі освіти. Тому в процесі моделювання простору необхідно окреслити максимальні географічні й адміністративні межі, в яких соціально обдарована особистість може бути мобільною, завдяки чому стати активним суб'єктом громадського й культурного життя, швидко вступати в соціальні зв'язки різних рівнів і набувати досвід багатовекторної соціальної взаємодії. Визначення оптимального радіусу простору дозволить створити можливості для культивування індивідуальності соціально обдарованої особистості, досягнення нею високого соціального статусу й авторитету, задоволення потреби бути реалізованою, відомою, визнаною та позитивно оціненою місцевою громадою.

У такому зв'язку найбільш оптимальним є позиційний або регіональний рівень, який, за

твердженням Т. Франчук [11], визначає конкретні способи і варіанти одержання особистістю тієї чи іншої освітньої послуги; його варіативність залежить від позиції або місця перебування особистості, регіону її проживання. Можливість посилення регіонального потенціалу системи освіти й виховання в роботі з обдарованими дітьми збільшилася у зв'язку із започаткованою державною політикою щодо формування освітніх округів, серед основних завдань яких є «створення єдиного освітнього простору в межах адміністративно-територіальної одиниці..., реалізація допрофільної підготовки і профільного навчання, розвиток творчих здібностей, нахилів, обдарувань дітей, упровадження сучасних освітніх технологій» [8].

У цілому погоджуємося з визначенням регіонального виховного простору «як відносно відокремленої сукупності виховних, інноваційних, управлінських процесів, що здійснюються освітніми й іншими соціальними інститутами на території адміністративно-територіальної одиниці – області, а також розмаїття взаємозв'язків, які виникають у процесі соціальних взаємодій» [13, с. 76]. Однак вважаємо, що для розвитку соціально обдарованих особистостей більш оптимальним буде культурно-освітній простір, що створюється в межах адміністративно-територіальної одиниці середнього рівня, яка включає в себе райони та міста з районним поділом, й максимально акумулює специфічні регіональні характеристики.

Наприклад, у межах Барського району Вінницької області як адміністративно-територіальної одиниці, на наш погляд, є всі необхідні ресурси для створення регіонального культурно-освітнього простору, сприятливого для становлення й реалізації соціально обдарованих дітей і молоді.

– Системність, багаторівневність і структурованість.

Культурно-освітній простір, який забезпечить умови для розвитку комунікативного й організаторського потенціалу соціально обдарованої особистості, її лідерських якостей, у межах адміністративно-територіальної одиниці повинен створюватися як багатовимірне та інтегративне утворення, педагогічна система. Вслід за А. Гаврилінін [3], його ознакою вважаємо структурованість, що включає динамічну сукупність інших просторів (предметного, екологічного, інформаційного, освітнього, соціокультурного та ін.). Ще однією характеристикою, за висновками дослідника, є системність освітнього/виховного простору, що передбачає рівень системотвірних відносин (функціональна структура виховного простору).

Розробляючи структуру культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості, апелюємо до праць учених, які запропонували модель такого конструкту, що включає компоненти: соціально-контактний, інформаційний, соматичний, предметний

(Є. Клімов); просторово-семантичний, змістово-методичний, комунікаційно-організаційний (Н. Щиголева). Звернемо увагу на характеристику тих складових освітнього простору, які мають найбільші ресурси для розвитку компонентів соціальної обдарованості:

– соціально-контактна, яка формується з індивідуальної культури людей, їхнього досвіду, способу життя, діяльності, поведінки, взаємовідносин (взаємодопомоги, співробітництва), а також може включати установи, групи, з якими взаємодіє особистість на рівні колективу (лідери, «зірки», «парії» та ін.), виявляє місце особистості в цій групі, рівень захищеності в колективі тощо [15];

– комунікаційно-організаційна, яка відтворює особливості суб'єктів освітнього середовища – розподіл статусів, статевовікову специфіку учнів, учителів, освітні цінності, стереотипи, комунікаційну сферу – стилі спілкування та викладання, соціальний зріз учасників навчального процесу, організаційні умови – наявність учительських спілок, ініціативних груп батьків [14].

– Інтерактивність і педагогічний альянс усіх суб'єктів простору.

До суб'єктів просторотворення входить широке коло осіб, які повинні активно взаємодіяти, вибудовувати «архітектуру» простору, використовувати, структуруючи, впорядковуючи та збагачуючи умови середовища. Організаторами регіонального культурно-освітнього простору передусім мають стати педагогічні колективи всіх ДНЗ і шкіл району, одним із завдань яких є виявлення дітей з ознаками соціальної обдарованості, належний розвиток їхніх здібностей і психолого-педагогічний супровід. Своєрідним «комунікативним майданчиком» для розвитку соціальної мотивації, організаторських і лідерських здібностей, творчості соціально обдарованої особистості є органи учнівського самоврядування в закладі освіти. Цьому сприятиме участь соціально активних дітей у розв'язанні актуальних питань громадського життя школи, багатовекторне спілкування у різних видах діяльності в позаурочний час.

Розширенню комунікативного поля для соціально обдарованих дітей і молоді сприятиме участь у створенні регіонального освітнього простору культурно-дозвіллевих закладів. Наприклад, у Барському районі потенційними суб'єктами простору є фахівці центру дозвілля, історичного музею, бібліотек тощо. В системі роботи цих установ є багато форм, включення в організацію яких соціально активних дітей і молоді сприятиме розвитку в них комунікативних, організаторських, лідерських здібностей. Також під час підготовки й проведення масових акцій соціально обдаровані діти зможуть спілкуватися з громадою міста й району, висловлювати свою соціальну позицію, набувати досвід взаємодії з людьми різних вікових груп у ситуації публічності тощо.

Партнерами педагогів, суб'єктами створення культурно-освітнього простору для соціально обдарованих дітей мають стати їхні батьки. Педагогічний альянс школи та сім'ї в такому контексті спрямовується на моделювання сприятливих умов для розвитку самостійності, незалежності суджень і вчинків, здатності мати свою думку, вміння робити вибір. Такі якості стануть основою формування адекватної самооцінки, самоактуалізації та самореалізації соціально обдарованої особистості.

Варто зробити акцент на органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, які мають бути зацікавлені в формуванні плеяди молодих патріотичних лідерів, що бажують реалізувати себе в управлінській діяльності. З цією метою місцевому керівництву потрібно постійно залучати соціально активну молодь до обговорення й розв'язання актуальних проблем міста й району, розробки регіональних соціальних і культурних проєктів. Органи місцевої влади мають ресурси для стимулювання соціально обдарованої молоді та підвищення їхнього статусу в громаді, забезпечення їм можливості виллюватися на шпальтах місцевої преси, на місцевому радіо та телебаченні. При районних райдержадміністраціях є низка соціальних служб, які мають матеріальну й методичну базу для проведення тренінгів, семінарів для активної молоді, організації школи молодих лідерів тощо. У штаті таких служб працюють кваліфіковані фахівці, соціальні правники, соціальні педагоги і психологи, які можуть ініціювати підготовку проєктів, організацію різних форм роботи, залучення молоді до їх проведення сприятиме підвищенню в них соціальної мотивації, лідерських і організаторських здібностей та інших соціально значимих якостей.

У процесі створення регіонального культурно-освітнього простору як фактору розвитку соціально обдарованих дітей і молоді потрібно залучати в якості суб'єкта дитячі й молодіжні організації. Вони як форми добровільного об'єднання людей є структурами з великими потенційними можливостями включення дітей і молоді в процес розв'язання соціальних проблем, формування активної громадянської позиції, виховання активістів і лідерів. У Барському районі створені й працюють декілька молодіжних громадських організацій: «Станиця Бар Пласту – Національної скаутської організації України», «Союз старшокласників «Лідер», «Майбутнє України», «Типовий Бар» тощо. Зокрема, нещодавно ентузіастами започаткована громадська організація «Типовий Бар». Через соціальні мережі організатори об'єднують підлітків і молодь, привертають їхню увагу до соціальних, культурних, економічних, політичних проблем регіону й держави, залучають до конкретних справ, спрямованих на покращення різних сторін соціального життя району. Участь молодих барчан в акціях, які ініціюють лідери групи, сприяє формуванню в них громадянської позиції, національної свідомості,

небайдужості до сучасних політичних подій.

– Суб'єктність соціально обдарованості особистості в процесі просторотворення.

Створюючи культурно-освітній простір для розвитку соціальної обдарованості варто враховувати, що обдарована особистість має бути в центрі такого процесу. Формування її суб'єктності у процесі взаємодії з усіма його підструктурами та іншими суб'єктами є метою створення культурно-освітнього простору. Дефінітивний аналіз соціальної обдарованості показує, що науковці, пояснюючи цей феномен, роблять акцент на суб'єктності особистості. Так, на думку О. Власової [2], соціально обдарована особистість має стійку потребу та значний дієвий потенціал для здійснення активних перетворень у соціальному середовищі, об'єктами яких може бути як конкретна особистість, так і спільнота. Соціальна обдарованість розгортається в сфері «людина – світ соціальний», де провідними є суб'єкт-суб'єктні зв'язки та закономірності відносин. У свою чергу Т. Кисельова [4] стверджує, що в розгортанні потенціалів обдарованості такого виду важливе значення відіграє сама людина, її активність, спрямованість, система цінностей, які забезпечують розвиток здібностей і визначають, наскільки буде реалізована соціальна обдарованість.

Щодо пояснення «суб'єктності» апелюємо до праць дослідників, які під цим терміном розуміють: центральне утворення людської суб'єктивності, складну інтегративну характеристику особистості, що відображає її активно-вибіркове, ініціативно-відповідальне, перетворювальне відношення до самого себе, діяльності, людей, світу та життя в цілому [9, с. 265]; соціально-ціннісну якість особистості, що позначає здатність людини бути стратегом діяльності, ставити цілі, усвідомлювати мотиви, самостійно вибудовувати дії та оцінювати їх відповідність задуму, корегувати цілі тощо [5, с. 329].

Нашу увагу привертає дослідження Л. Сокурянської, яка вважає, що поняття «суб'єкт» відображає самодіяльність, самостійність індивіда (або соціальної групи), його «авторство» конкретної соціальної дії, здатність до самостійного вибору типу діяльності, цілей та засобів їх досягнення. До того ж відмітимо, що вчена найважливішою атрибутивною властивістю суб'єкта визначає його соціальну суб'єктність [10, с. 13-14].

На думку вчених, формування суб'єктності та відповідної їй активності пов'язується з успішністю людини в різних аспектах соціальної адаптації та діяльності, у тому числі професійній. Дослідники зазначають, що суб'єктність формується в усіх видах діяльності та виявах активності, а найбільше під час спілкування і в соціономічній сфері.

Отже, системотвірним елементом культурно-освітнього простору є активність самої соціально обдарованої особистості (її поведінка) як суб'єктивна складова, яка представлена в умовах простору низкою

внутрішніх спонукань, індивідуально-психологічними та особистісними властивостями, діяльнісними характеристиками. Завдяки активності особистості, її цілям і прагненням, а також способам і засобам їх реалізації стає можливим окреслення того кола елементів середовища, яке утворює простір. Педагог актуалізує чи створює умови та підструктури культурно-освітнього простору, які стимулюють соціально обдаровану дитину, але її поведінкова реакція, дії, судження, вчинки мають бути результатом власної ініціативи, бажання, вибору.

Соціально обдарована особистість має можливість самореалізуватися в умовах культурно-освітнього простору, а також, змінюючись сама, впливати на його параметри. Суб'єкт не просто реагує на комунікативну ситуацію, яка виникає в процесі взаємодії з елементами простору, а розв'язує її. Залежно від того, на якому рівні сформовані компоненти соціальної обдарованості (соціальна мотивація, соціальний і емоційний інтелект, соціальні здібності тощо), умови сприймаються й змінюються по-різному: можуть узгоджуватися з внутрішнім світом дитини чи неузгоджуватися, бути цікавими або нецікавими, прийнятими чи неприйнятними, впливати на мотивацію та активність чи ні, викликати позитивну чи негативну реакцію тощо. Тому при всій конкретності, визначеності культурно-освітнього простору, що забезпечується наявністю стійких зв'язків між його елементами, способів поведінки особистості може бути декілька. Це залежить не тільки від об'єктивних елементів, включених до неї, а й від самого суб'єкта (соціально обдарованої особистості): його мотивації, морально-вольових якостей, знань, досвіду, ступеня свободи.

Спираючись на праці науковців, вважаємо, що *суб'єктність соціально обдарованої особистості* в умовах культурно-освітнього простору виявляється у високому рівні соціальної мотивації, стійкій потребі до спілкування, участі в громадському й політичному житті; постійній готовності до перетворювальної діяльності в соціальному середовищі; самостійності суджень, незалежності, ініціативності, рішучості, наявності власної позиції й оригінального стилю поведінки в процесі розв'язання соціально-комунікативних завдань. Вона також передбачає здатність соціально обдарованої особистості до:

– усвідомленої постановки та визначення ієрархії цілей, пов'язаних із спілкуванням, управлінням людьми;

– прогнозування, передбачення, стратегічного мислення й накреслення програми дій, визначення декількох варіантів розв'язання комунікативних ситуацій;

– розробки стратегії та тактики реалізації планів, оперативного внесення змін в процесі їх виконання;

– мобільного реагування на труднощі й пошук способів їх подолання, швидкого прийняття рішень у нестандартних ситуаціях;

– систематичного пізнання себе й інших людей, вивчення соціальних умов, аналізу та виявлення тенденцій, причин;

– активної перетворювальної взаємодії з усіма суб'єктами й компонентами простору;

– можливості робити моральний вибір у суперечливих аксіологічно-комунікативних ситуаціях, брати відповідальність за прийняті рішення;

– самоорганізації, саморегуляції й рефлексії.

– *Високий коефіцієнт соціо-культурно-освітньої щільності та подієва насиченість.*

У цій характеристиці насамперед береться до уваги історичне, культурне, політичне минуле регіону. Більш сприятливим для формування соціально обдарованої особистості є такий культурно-освітній простір, який формується на території, багатій на народні звичаї, традиції, свята, фольклор, архітектуру; де народилися чи проживали видатні політики, громадські діячі, вчені, митці; відбувалося активне політичне та культурне життя тощо. Окрім цього, виховна насиченість культурно-освітнього простору формується під впливом сучасних подій у різних сферах життя громади, активної участі населення регіону в розбудові правової держави, суспільно-політичних подіях, громадських рухах, культурних акціях; завдяки збереженню й поширенню національних традицій тощо.

Якщо взяти до прикладу культурно-освітній простір Барського району, то його можна характеризувати як змістово насичений для розвитку соціально обдарованої особистості передусім через низку історичних подій, які відбувалися на його території. Культурно-виховна щільність і якість простору району посилюється завдяки відомим

письменникам, громадським діячам минулого, які проживали на барській землі чи відвідували її, зокрема, М. Грушевському, М. Коцюбинському та ін. Сприяють насиченню регіонального простору культурно-виховним потенціалом проведення низки масових заходів, присвячених Дню міста Бар, державним святкам, народним традиціям; організація міжнародних наукових конференцій; реалізація культурних і соціальних проектів тощо.

Висновки і перспективні напрямки загорро дослідження. Отже, культурно-освітній простір для розвитку соціальної обдарованості є науковим конструктом, створення якого передбачає використання географічних, політичних, культурних умов для розвитку активної молоді, виховання в неї соціальної мотивації, організаторських здібностей, лідерських якостей. Формування простору буде найбільш ефективним на рівні регіону в межах адміністративно-територіальної одиниці на основі дотримання відповідних параметрів. Основним механізмом його створення є взаємодія суб'єктів, об'єднаних однаковою розумінням концепції педагогічного простору, єдиними підходами до розвитку обдарованих дітей, спільною перетворювальною діяльністю. Важливим суб'єктом простору є сама соціально обдарована особистість, яка вступає в активну взаємодію з усіма його суб'єктами й елементами, розвиваючи свої здібності й реалізуючись у соціономічній діяльності. **Перспективним напрямом** для подальших наукових розвідок є розробка технологічних аспектів створення культурно-освітнього простору, що забезпечить можливості пошуку, розвитку соціально обдарованих дітей, починаючи з дошкільного віку.

Література:

1. Бондаревская А. И. Культурно-образовательное пространство вуза как среда профессионально-личностного саморазвития студентов : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Алина Игоревна Бондаревская ; Ростовский гос. пед. ун-т. – Ростов-на-Дону, 2004. – 24 с.
2. Власова О. Чинники розвитку соціального потенціалу особистості / О.Власова // Соціальна психологія. – 2005. – № 2 (10). – С.55-63.
3. Гаврилин А.В. Воспитательное пространство : основные характеристики / А.В. Гаврилин // Стратегия воспитания в образовательной системе России ; под ред. И.А.Зимней. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – М. : Агентство «Издательский сервис», 2005. – С. 260-266.
4. Киселева Т.Г. Рефлексивно-аксиологический подход к исследованию социальной одарённости / Т.Г. Киселева // Ярославский педагогический вестник. – 2014. – № 2. – Том II. – С.78-83.
5. Коджаспирова Г. Словарь по педагогике / Г.Коджаспирова, А.Коджаспиров. – М. : ИКЦ «МарТ», 2005. – 448 с.
6. Кондратьева Е. А. Культурно-образовательное пространство сельской школы как среда личностного развития школьника : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Елена Анатолиевна Кондратьева ; Ростовский государственный пед. ун-т. – Ростов н/Д., 2005. – 186 с.
7. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості : [монографія] / Р. О. Семенова, О. Л. Музика, Д. К. Корольов та ін. ; [за ред. Р.О.Семенової]. – К.-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 228 с.
8. Положення про освітній округ, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. N 777 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/777-2010-p>.
9. Сластенин В. А. Педагогика : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / В. А. Сластенин. – М. : Академия, 2002. – 576 с.
10. Сокурянська Л.Г. Ціннісна детермінація становлення соціальної суб'єктності студентства в умовах соціокультурної трансформації : автореф. дис... на здобуття наукового ступеня док-ра соціологічних наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Людмила Георгіївна Сокурянська ; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2007. – 38 с.
11. Франчук Т.Й. Цілісний освітній простір: педагогічні основи його формування: монографія / Т. Й. Франчук. –

Кам'янець-Подільський, 2008. – 243с.

12. Цимбалару А.Д. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір» [Електронний ресурс] / А.Д. Цимбалару. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pedagogica/23997.doc.htm.

13. Чернишов Д.О. Виховний простір : регіональний вимір / Д.О. Чернишов // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2010. – № 2 (7). – С.74-77.

14. Щиголева Н.В. Структура культурно-образовательного пространства [Электронный ресурс] / Н.В.Щиголева. – Режим доступа : <http://www.eduhmao.ru/info/1/3689>.-

15. Ясвин В.А. Образовательная среда : от моделирования к проектированию / В.А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 314 с.

УДК 371

С.П. Загородній, м. Вінниця, Україна / S. Zagorodnii, Vinnytsia, Ukraine
e-mail: sv12@meta.ua

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. У статті автор аналізує внутрішні та зовнішні чинники, виявляє фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, які зумовлюють розвиток інноваційних компетенцій керівника загальноосвітнього навчального закладу. На основі аналізу нормативних джерел автор визначає поняття, об'єкт, суб'єкт, мету, завдання, критерії інноваційного діяльності; вказує на історичне підґрунтя інноваційних компетенцій; виявляє особливості моделі, напрямки, очікувані результати професійної діяльності керівника навчального закладу з інноваційного управління.

Зазначено, що для успішного формування управлінської компетентності керівників в системі післядипломної освіти, необхідно реалізувати модульну модель, яка будуватиметься за принципами професійної індивідуально-особистісної спрямованості, інтеграції, права вибору, інноваційності, безперервності.

Аналізуються науково теоретичні підходи до сутності формування інноваційних компетенцій у керівників ЗНЗ. Враховуючи узагальнення наукових позицій по структурі формування інноваційних компетенцій керівників ЗНЗ, зроблено акцент на особі керівника як найважливішій його складовій. Шляхом аналізу інноваційних компетенцій обґрунтовані умови їх розвитку. Визначено основні орієнтири формування готовності інноваційної діяльності: усвідомлення педагогами введення педагогічних інновацій у власну практику, інформованість про інноваційні педагогічні технології, знання новаторських методик, орієнтованість на створення власних інноваційних продуктів, готовність до подолання труднощів пов'язаних зі змістом і організацією інноваційної діяльності. Зроблено висновок про подальші дослідження, які стосуватимуться проведення оцінки ефективності функціонування освітнього середовища, вивчення системних елементів впливу на розвиток інноваційних компетентностей у керівників загальноосвітніх навчальних закладів

Ключові слова: зміст, поняття, мета, завдання, загальна модель та особливості інноваційного управління навчальним закладом.

The development of innovation skillsof sekondary schools' authorities

Annotation. The article deals with the internal and external factors of the environment at the educational institution which determine the innovative management. On the basis of the analysis the notions, the object, the subject, the purpose and the main tasks of the innovative management are revealed; the peculiarities of the model, trends and expected results of the future leader's professional activities in the field of the innovative management are described.

In the article it is proved that modernization of education actualizes the problem of educational establishment manager preparation for innovative processes management, makes demands, which envisage new manager preparation area, direct headmaster's own creative potential and form the ability to manage the school development. It is found the essence of educational establishment manager competence, which allows to solve the problems of improvement of professional activity contents and methods, to improve the quality of educational establishment results through the formation of new teachers' views and using of effective technologies of informational transformation.

It is identified the components of innovative competence: personal, cognitive, activity. The unity of professional and civil positions are the basis of manager innovative competence, what is in understanding of the significance of innovation for the development of education and our country in the future. Qualitative preparation of manager for innovative processes management is provided by creation of relevant conditions, namely: the high level of motivation, presence of «Innovative management» discipline in university curriculum, using of personally-oriented approach to a student in the light of his level of preparation, previous innovative experience, cognitive interests and attitude to novations. Innovative competence is formed by the corporation of university lecturers, who during the studying of other disciplines focus students on different novations in studying, upbringing, organization of management.

Key words: the content, the notion, the purpose, the tasks, the general model and peculiarities of the innovative management of the educational institution.

Постановка проблеми. З розвитком інноваційного руху в освіті одним із пріоритетних напрямів управління школою є пошуки шляхів

організацій освітніх, педагогічних та управлінських нововведень. Важливою складовою інноваційного потенціалу є здатність навчального закладу, її лідера